

Toespraak in de Amsterdamse Studenteneklesia op 6 februari 2011
door Geeske Hovingh

Jong Geleerd 6 - Prestatiedruk

Voorlezing uit het verhaal over Jezus van Nazaret
Lukas 19:11-17

Aan hen die dat hoorden,
gaf hij nog een parabel mee
omdat hij dicht bij Jeruzalem was
en zij dachten dat het koninkrijk van God weldra zou verschijnen.
Zo sprak hij dan:

Een mens van hoge geboorte
trok naar een verre landstreek
om daar het koningschap te ontvangen en dan terug te keren.
Hij riep tien van zijn slaven,
gaf aan ieder van de tien honderd drachmen
en sprak tot hen:

'Drijf daar handel mee totdat ik kom.'
Maar zijn landgenoten haatten hem
en stuurden hem gezanten achterna:
'Wij willen niet dat hij koning over ons wordt.'

En het geschiedde:
toen hij het koningschap ontvangen had,
kwam hij terug,
liet die slaven, aan wie hij het geld gegeven had, bij zich roepen
om te weten hoe zij handel hadden gedreven.

De eerste kwam en zei:
'Heer, uw honderd drachmen
hebben er nog eens tien maal honderd drachmen bijverdiend.'

Hij sprak tot hem:
'Goed gedaan, beste slaaf,
omdat jij betrouwbaar bent geweest in het kleinste:
hier tien steden om over te heersen.

De tweede kwam:
'Uw honderd drachmen, heer, hebben vijf maal honderd drachmen gemaakt.'

Ook tot hem sprak hij:
'Hier vijf steden voor jou.'

Kwam de volgende:
'Heer, hier zijn uw honderd drachmen.

Ik heb ze in een doek bewaard.
Ik was bang voor u,
gij zijt een streng mens.
Gij vordert terug wat gij niet hebt uitgeleend,
gij oogst wat ge niet hebt gezaaid.'

Hij sprak tot hem:
'Met je eigen woorden, slechte slaaf, oordeel ik jou.

Jij wist dat ik een streng mens ben?
Ik vorder terug wat ik niet heb uitgeleend?
Ik oogst wat ik niet heb gezaaid?

Waarom heb je mijn geld niet op de bank gezet?
Dan had ik er bij terugkomst rente over gekregen.'

En tot hen die daar stonden sprak hij:
'Neem hem de honderd drachmen af
en geef die aan hem met de tien maal honderd drachmen.
- Ze zeiden tegen die koning:
'Heer, die heeft al tien maal honderd drachmen.' -
Ik zeg jullie:
wie heeft, hem zal gegeven worden,
maar wie niet heeft,
hem zal ook nog ontnomen worden wat hij heeft.
En mijn vijanden
die niet wilden dat ik koning werd over hen,
breng ze hier en slacht ze af, voor mijn aangezicht.'

Toespraak

1.

'Opnieuw! Je speelt zo vals als een kraai!' De achtjarige Luo Lei laat langzaam zijn dwarsfluit zakken en luistert naar de instructies die zijn moeder hem geeft. Net als zijn klasgenootjes Cheng Cheng en Xiaofei bereidt Luo Lei zich voor op de strijd om het klassenvertegenwoordigerschap, een voor Chinese kinderen uitermate begerenswaardige titel. De drie kandidaatjes halen dan ook alles uit de kast om te winnen en in de documentaire 'Please vote for me' wordt deze *tour de force* op schrijnende wijze in beeld gebracht. Schrijnend, omdat het al snel duidelijk wordt dat het vooral de ouders zijn die via de kinderen hun eigen strijd leveren. Vader schrijft de speeches en regelt campagnecadeautjes voor zijn kind, terwijl moeder de strategie nog eens met hem doorneemt en instructies geeft over lichaamstaal.

Zo staan er uiteindelijk drie bibberende kinderen voor de klas die als robots hun verhaal afsteken: 'Ik zal een manager zijn, geen dictator, als je op mij stemt, zal dat tot rust en vrede leiden in de klas.' Ondertussen ziet de kijker hoe de kandidaatjes achter de schermen huilen van de zenuwen, het liefste afhaken om gewoon weer kind te kunnen zijn en te spelen, maar daar zijn de ouders alweer: 'Jij wilde toch president van China worden? Niet opgeven dus! Je bent toch geen slappeling zoals die andere twee?!?'

Deze documentaire laat zien waar het Chinese eenkindbeleid, een vleugje maoïstische ideologie en modern kapitalisme toe kan leiden: kinderen nog maar amper in staat om te lezen en schrijven gaan al bijna ten onder aan de prestatiedruk die door ambitieuze ouders en docenten aan hen wordt opgelegd.

2.

Die prestatiedruk typeert China, maar ook omringende landen, zoals Japan waar jaarlijks 30.000 mensen zelfmoord plegen om reden van gezichtsverlies en faalangst. Minder ernstig, maar even opmerkelijk is dat één miljoen Japanse jongeren lijden aan *hikokimori*, wat letterlijk 'sociale terugtrekking' betekent. Voor langere tijd, soms zelfs enkele jaren, sluiten ze zich op in hun kamer waar ze dag in dag uit computerspelletjes spelen, slechts contacten onderhouden via het internet en eten voor de deur laten neerzetten door hun wanhopige ouders. Die geloven dat er kwade geesten in hun kinderen huizen, maar die kwade geesten zijn terug te brengen tot één enkel probleem: deze jongeren kunnen simpelweg de druk niet aan die ze buiten hun kamer ervaren.

Mai Ai, psycholoog aan de Universiteit van Peking zegt over dit soort verschijnselen: 'We hebben ons gericht op economische vooruitgang, maar geestelijke vooruitgang is er grotendeels bij ingeschoten. Het is de afgelopen jaren te snel gegaan en vooral jonge mensen delven daardoor nu het onderspit.'

3.

Verplaatsen we ons van Azië naar thuisfront Nederland. De keiharde discipline van daar is de meesten van ons vreemd, maar prestatiedruk is alomtegenwoordig en maakt ook hier slachtoffers. Het gebruik van cocaïne bijvoorbeeld is op de Zuidas, in de wandelgangen ook wel 'snuifas' genoemd, steeds normaler geworden als gevolg van de extreme werkdruk. Kinderen krijgen dure bijles ter voorbereiding op hun citotoets en GGD's kunnen de toeloop van ouders, op zoek naar de perfecte opvoeding voor hun kind, bijna niet aan.

Vorig jaar zomer zond de VPRO een documentaire uit met de titel: 'Alles wat we wilden.' Daarin wordt een aantal jonge dertigers geportretteerd die allen mooi zijn om te zien, succesvol en in het bezit van een rijk sociaal leven. Een werkt als illustrator in Londen, een ander is modeontwerpster in Amsterdam, de volgende heeft een goeie baan bij de EU in Brussel en het lijkt allemaal te mooi om waar te zijn.

Dat is het ook want op een derde van de documentaire kantelt het beeld en blijkt dat alle geïnterviewden achter de schermen worstelen met de druk. De modeontwerpster bekent dat ze elke avond huilend thuiskomt van de stress. De gevierde filmregisseur kan niet meer functioneren zonder antidepressiva en het laatste beetje stoerigheid verdwijnt als hij openhartig toegeeft: 'Soms wil ik eigenlijk gewoon het liefste tegen mijn moeder aan liggen. Dat er iemand is die me zou beschermen...'

Aan het slot van de documentaire vraagt de interviewster aan de illustrator: 'Je woont op een van de veiligste plekken in de wereld, je bent jong, gezond en getalenteerd, en toch ben je bang. Hoe zit dat nou?' Het blijft even stil. En dan antwoordt hij: 'Weet je, er zijn nog nooit zoveel mogelijkheden geweest als nu. Maar als je alles kunt kiezen, ben je daarmee ook volledig verantwoordelijk voor het eindresultaat. Mislukt het namelijk, dan heb jij blijkbaar een verkeerde keuze gemaakt. Die gedachte voert de druk enorm op.'

4.

Prestatiedruk... een modern woord, maar een begrip van alle tijden; de slaven in Egypte bakten dag in dag uit bakstenen voor de farao, boeren leverden in de Middeleeuwen het merendeel van hun oogst in aan hun landheer en onze grootouders volgden gehoorzaam hun ouders op in werk en moederschap. Het was misschien overzichtelijker dan nu, van een wat lager niveau wellicht, maar je kon niet onder de druk van presteren uit, want 'Wie niet werkt, zal niet eten', zoals ergens in de bijbel staat. En de woorden in Genesis, die God spreekt nadat Adam en Eva zich hebben vergrepen aan de verboden vrucht, lijken daar nog een schepje bovenop te doen: 'zwoegend zul je kinderen baren, zwoegend zul je van je akker eten, alle dagen van je leven' (Genesis 3:16-17). Veel mensen, met name de calvinisten onder ons, hebben dit soort teksten gretig gebruikt om op te roepen tot een stevig arbeidsethos.

5.

Dat geldt ook de zojuist voorgelezen tekst uit Lukas. Het verhaal laat immers zien dat degene die zijn geld durft te investeren en in die zin dus prestatie

levert, uiteindelijk aan het langste eind trekt. De luie bangerik die al zijn munten in een doek heeft bewaard, wordt beschouwd als een slechte slaaf die bij wijze van straf dan ook zijn laatste bezit nog wordt afgenomen. Door wie eigenlijk? In de gangbare uitleg is de koning in dit fragment Jezus zelf en de moraal van het verhaal dat je je geld, of in andere vertalingen, je 'talenten' goed moet gebruiken en dat je er vervolgens verantwoordelijkheid voor draagt. Zo heb ik het althans altijd gelezen en de meesten onder u waarschijnlijk ook. Maar vanuit dat perspectief kun je niet anders dan struikelen over de zin 'Wie heeft, hem zal gegeven worden, wie niet heeft hem zal ook ontnomen worden wat hij heeft' (Lukas 19:26). Die woorden vormen namelijk nogal een contrast met alle andere uitspraken die aan Jezus worden toegedicht, over zorg dragen voor de weduwe, de wees en de vreemdeling, zelf de minste van de minsten willen zijn.

Het leerhuis van afgelopen maandag bood inzicht en leerde ons dat dit verhaal over de drachmen een van de meest misverstande parabels in de bijbel is. Het gaat niet over Jezus zelf maar over een doorsnee koning-in-de-dop, de zoon van Herodes wel te verstaan. De 'verre landstreek' waar hij naartoe op weg gaat, is Rome waar hij de kroon ontvangt om daarmee terug te keren en te heersen over zijn volk. Dit verhaal gaat over een greep naar de macht, gelegitimeerd door de heersende wereldmacht van die dagen, zoals dat vandaag ook nog steeds gaat.

Lijkt het dus op het eerste gezicht een pleidooi voor het woekeren met talenten en hard werken, een soort arbeidsvitaminen, volgens deze uitleg is het een aanklacht tegen woekeraars en graaiers die oogsten wat anderen hebben gezaaid. Hiermee wordt het een anti-parabel die duidelijk moet maken aan de toehoorders wat koningschap vooral níet behoort te zijn.

De Mubaraks en Ben Ali's van deze wereld die in weelde zwelgen ten koste van de armen worden hier stevig veroordeeld, inclusief al hun zogenaamde prestaties.

6.

Wat koningschap volgens de bijbelse traditie wél is, wordt duidelijk in het volgende hoofdstuk van Lukas, als Jezus Jeruzalem binnentrekt. Hij doet dat op een ezeltje en drukt daarmee op niet mis te verstane wijze uit dat hij niets op heeft met protserigheid en prestige. Enkele hoofdstukken eerder in Lukas lezen we hoe hij zijn leerlingen geruststellend toespreekt: 'Wees niet bezorgd over je ziel, wat je zult eten, waarmee het te kleden, want je ziel is zoveel meer dan eten, je lichaam meer dan kleding.' Dat klinkt als een oproep tot ascese, tot het loslaten van wereldlijke genoegens, maar wat Jezus vooral bedoelt is dit: presteer niet om het presteren, om het verfraaien van je eigen buitenkant. Als je geeft aan de wereld, het koninkrijk Gods zoekt, dan komt het vanzelf bij je terug en hoef je je ook niet langer zorgen te maken. Voor Jezus is presteren dus niet het vergroten van rijkdom of het in stand houden van systemen waarin kleine, kwetsbare mensen niet mee kunnen komen. Het is samen ergens je schouders onder zetten, jezelf die schop onder je kont geven om het goede te doen en bij te dragen aan een wereld die mensonterende systemen juist een halt toe roept.

7.

De bange slaaf met zijn munten, het Chinese jongetje met zijn dwarsfluit, de Japanse jongen in zijn kamer, de filmregisseur met zijn depressie, wij hier bijeen, allemaal zitten we soms vast in verwachtingspatronen, leggen we de lat te hoog en vragen we teveel van onszelf. Op alle fronten moeten we uitblinken,

zelfs in het accepteren van onze minpunten en we vinden dat we nog zoveel meer kunnen dan we nu doen. Hoe nemen we die woorden uit Lukas ter harte, zonder dat we daar meteen weer prestatiedruk bij voelen?

Vrijheid had voor de illustrator uit de documentaire een verlamme werking, zei hij, omdat het voor hem niets uitsloot, je alles kon kiezen. Maar het feit dat we die vrijheid hebben en dus mogen kiezen biedt de ongekende mogelijkheid een schifting te maken tussen dat wat voor jou zinvol en dat wat zinloos is, tussen dat waar je bij wil horen en waar je juist afstand van wil nemen.

Op een Egyptische tank stond met verf geschreven: 'Vandaag schijnt de zon van de vrijheid.' Laat dit een uur zijn waarin tobbers en zwoegers even tot rust komen en laat het ons tegelijkertijd inspireren onze talenten zo in te zetten dat het leidt tot een rechtvaardige wereld waar we in schaduw van rozen mogen zingen, liefkozen, lachen in alle talen.

Dat zal meer dan een droom zijn.